

«Чарівниця з Богданівки»

Вступне слово бібліотекаря (1 слайд презентації).

7 грудня виповнюється 120 років від дня народження геніальної доньки України, видатної народної художниці, надзвичайно сильною духом жінки Катерини Василівни Білокур (1900 – 1961рр.). «Чарівниця з Богданівки», як ще називають художницю, своїм унікальним мистецтвом прославила Богданівку, Україну, її народ.

На її картинах вічно квітнуть півонії і мальви, жоржини і троянди, маки і чорнобривці, калина, тюльпани, флокси, плетуться кручені паничі, духмяно пахнуть яблука і виноград, зріє цар-колос жита і пшениці. Всі ці одвічні символи ріної природи на її полотнах постають більш прекрасними і одухотворенішими, ніж у реальному житті. Деякі дослідники називають картини Катерини Білокур «іконами з ликами квітів». Зокрема автори книги «Українські вісники» журналістка, перекладачка Наталка Позняк і співробітник Науково-дослідного інституту українознавства, культуролог Олександр Хоменко зазначають: «Катерина Білокур лишила нам божественні лики квітів. Її картини позбавлені сюжетності, вони реально-нереальні, і саме тому вони так бентежать уяву, пробуджуючи в душі дивне прагнення до чистоти, світла, гармонії. Це справді послання нам із невідомого світу, який споконвіку протистоїть злу і насиллю».

Своїм життям і творчістю К. Білокур заповідала безмежно любити рідну землю, бачити і розуміти її неповторну красу, невтомно йти до своєї мети, долаючи труднощі та перешкоди.

Більше півстоліття минуло від часу, коли вона пішла у вічність, а магія її творчості міцно тримає нас у полоні її духовного спадку. І все нові й нові шанувальники таланту художниці прагнуть досягнути, розгадати таємниці її життя і творчості, зрозуміти, як змогла, подолавши всі перешкоди і труднощі, стати художником.

Бібліотекар пропонує увазі присутніх книжково-ілюстративну виставку «Магія квітів Катерини Білокур», характеризує деякі видання.

Ми зібралися в читальній залі, щоб віддати данину глибокої поваги і пошани цій великій українці, разом зі студентами підготували літературно-музичну композицію «Чарівниця з Богданівки».

Звучить пісня «Квітка-душа» (сл. Д. Гольде, муз. К. Меладзе), демонструється слайд-шоу «Магія квітів Катерини Білокур».

Наприкінці показу з'являється студентка в образі художниці:

«Та як же їх не малювати, як вони ж такі красиві! А як прийде весна,

та зазеленіють трави, а потім і квіти зацвітуть! Ой Боже мій! Як глянеш кругом, то та гарна, а та ще краща, а та ще чудовіша, та начебто аж похиляються до мене, та як не промовляють: хто ж нас тоді буде малювати, як ти покинеш? То я все на світі забуду та й знову малюю квіти. Ой не гнівайтесь на мене, мої любі, мої близькі і далекі друзі, що я малюю квіти, бо із квітів картини красиві».

Ведучий 1 (В. 1) (2 слайд)

Коли у 1957 році всесвітньовідомий художник Пабло Пікассо побачив на Міжнародній виставці в Парижі картини Катерини Білокур: «Цар Колос», «Берізка», «Колгоспне поле», «Буйна», «Квіти за тином», кажуть, що він довго стояв біля них, мов зачарований, а потім назвав її геніальною і порівняв із Серафін Луїз, відомою художницею, яка вславилася в наївному мистецтві, а також малювала квіти і сказав : *«Якби в нас була такого рівня художниця, ми б змусили світ заговорити про неї».*

Ведучий 2 (В. 2)

Ім'я Катерини Білокур стоїть поряд із славетними іменами: Анрі Руссо, Марії Примаченко, Ніко Піросмані, Ван Гога, Анрі Матісса.

Ведучий 3 (В. 3)

Народилася художниця 7 грудня 1900 року в селі Богданівка на Полтавщині. За звичаєм, батько Василь Йосипович та мати Якилина Павлівна назвали її Катериною, бо народилася вона в день великомучениці Катерини. Доля виявила до неї небувалу щедрість: обдарувала непересічним талантом художниці й водночас послала небувале випробування - не розуміли її рідні і близькі, докоряли, сварили. В одному з листів вона писала: *«Я в таких обставинах живу, що сам би біс на моєму місці сказився б».*

У школу не ходила, бо дід з батьком через велику бідність вирішили не віддавати її туди, *«щоб даремно не рвала чобіт і свитки».* Самотужки, за подарованим кимось букварем, навчилася читати й писати. Значну роль у її житті відіграли Калита Іван Григорович та його дружина Ніна Василівна, що приїхали вчителювати в Богданівку і полюбили обдаровану дівчину, заохочуючи до малювання.

Ведучий 4 (В. 4)

Малу Катерину тягнуло малювати. Брала шматочок крейди або вуглинку й забавлялася на стіні сарайчика або на обрізку дошки. Ніхто не надавав цьому ніякого значення. Тільки як стала підростати, батько якось завів про це мову: *«Малювати, то добре, доню, але не для дівчини. Де ти бачила, щоб жіноцтво у нас займалося малярством. Краще б ти до кравецтва виявила прихильність».*

Батько дуже сердився. Почав навіть гримати й на лозину натякати. Після чергової сварки пішла нишком на ставок топитися з горя. Але сусідські хлопчачки підгледіли й гвалт підняли на всю округу. Першою прибігла мати.

«Ой, донечко ж моя, непутяща, що ж це ти надумала, - голосила. - Та малюю своїх півників і жоржини. Все, що тобі хочеться... ніхто тобі більше не заперечить». Та пригода коштувала дівчині дорого - застудила ноги й до кінця днів своїх ходила з ціпком.

В. 1

І знову її підтримали вчителі Калити. У їхній бібліотеці вона знайшла альбом репродукцій чарівних картин з Третьяковської галереї. Калити допомагали Катерині розширити кругозір, увійти в світ мистецтва. Від них вона дізналася, що Тарас Шевченко був не лише геніальним поетом, а й визначним художником. Відтоді Шевченко став для неї взірцем на все життя.

Із часом постала перед Катрею нелегка проблема: малювання чи заміжжя. Вона прагнула поєднати їх, але жоден претендент на її руку і серце на це не погоджувався. У відповідальний час життя ближчої людини, ніж славетний Кобзар, не знайшлося, кинула в хаті сватів і поїхала на його могилу до Канева за порадою. **(3 слайд)**

Виходить студентка в образі Катерини Білокур

«Був понеділок і був будень. На могилі не було нікого. І мені така, така вже воля була - скільки хотіла, стільки й плакала! Так як живому Шевченку розказувала, що як хочу стати художником, але на цих доріженьках як не терен, то колючки, то камінці гострі. Ой, якби ви, Тарасе Григоровичу, живі були, то, може б, ви і допомогли мені стати художником. А ті люди, серед яких я живу, не розуміють мене, і я між ними як чужа...».

Виконується пісня на слова Т. Шевченка «Зацвіла в долині...» (сл. Т. Шевченка, муз. А. Філіпенка).

В. 2 (4 слайд)

Отак і вік звікувала самотою. Її дітьми стали квіти. На свої дивовижні полотна вона наносила калину, троянди, мальви, жоржини, півонії, нагідки, ромашки, чорнобривці, красоллю, кручені паничі, конвалії, а за одно колосся жита, пшениці, ячменю, голівки соняшників, буряки, помідори, огірки, моркву, кавуни - дари землі рідної.

Виконується вірш Ганни Чубач «Діти Катерини Білокур»

Богданівка – не Богом дане,
Не чортом прокляте село,
А та земля, де на світанні
Найбільше квітів розцвіло.
І гомонять вони, як люди,
І мова їхня голосна.
Таких квіток ніде не буде,
Такі не хиляться, не в'януть,

Таких морози не прибі'ють
І навіть росами тумани
Перед світанком не заллють.
На них не має ні пилінки,
Це їх не можна не любить.
Це їх самотня добра жінка
Колись навчила говорить.

В. 3

В 1934 році Катерина Білокур приймає найважливіше і безповоротне рішення бути художником. Вона вирішує вчитись самостійно. Малюнки вугіллям на клаптях залишилися в минулому. В минулому і картини, створені фарбами власного вироблення (з бузини, буряка, калини, відвару цибулиння, трав) на картоні, фанері. Аквареллю та олівцем вона малювала мало і неохоче. Художницю найбільше приваблювали олійні фарби. Пензлі вона робила сама, подібні до голки, з котячих чи ховрашиних волосинок однакової довжини і вишневих гілочок. Наставники в художниці, очевидно, були. Хтось навчив її ґрунтувати полотно. Можливо, їй знову допоміг учитель художник-аматор Іван Калита, а, можливо, іконописець із сусіднього села. Як і в кожного художника-початківця, та ще й самоука, все виходило не так як хотілося. Було від чого опустити руки. Людина менш настирлива, менш наполеглива відступилася б, але не вона.

Катерина Білокур згадувала: *«Вечорами пряду, а вдень учуся малювати. Малювання виходить грубе. Очі мої і серце вимагають чогось кращого, а руки ще не звикли слухать волю розуму мого і виводила таке - хто й зна що. А я від цього сердилась, хватала мою невдалу роботу, рвала, кидала, топтала, а потім обдумувалась: збирала, склеювала, плакала над нею - і знову же над нею заходжувалась працювати».*

В. 4

Настає 1939 рік. Катерині Білокур 39 років. За сільськими уявленнями, вона вже стара, до того ж дивачка, «одержима», що все квіточки малює. Важко передбачити, як склалася б подальша її доля якби не випадок.

З'являється студентка в образі Катерини Білокур (звучить пісня у виконанні О. Петрусенко):

«Сиджу якомсь у хаті сама і слухаю радіо, співала Оксана Петрусенко. Пісня «Чи я в лузі не калинонька була». Боже, думаю, які тільки люди є на світі талановиті!. З цим я і пішла від сестри навпростець додому. А по дорозі випадково набрела на розкішний кущ калини. Виламала гілочку. Прийшла додому, поставила її перед собою і намалювала, серцем вслухаючись в Оксанині варіації. Всю душу вклала в цей малюночок. І надіслала з душевним трепетом до Київського радіокомітету».

В. 1

Вражена драмою, яку описала в листі богданівська безталанниця, співачка Оксана Петрусенко все зробила, щоб творчістю художниці зацікавилися професіонали. І вже в 1940 році в Полтаві було влаштовано першу персональну виставку богданівської чарівниці. Виставка складалася лише з 11 картин, але мала величезний успіх. Радості Катерини Білокур не було меж. Але все поламала війна. Із колекції більшість картин загинули.

В.2

Після війни зросла майстерність Катерини Білокур. Твори відзначалися високим художнім смаком і оптимізмом. Одна за одною художниця пише свої прославлені картини: «Декоративні квіти» (1945), «Привіт врожаю» (1946), «Колгоспне поле» (1948-49), «Цар колос» (1949), «Сніданок» (1950), «Квіти і берізка ввечері» (1950), «Кавун, морква, квіти» (1951), «Квіти і виноград» (1953), «Жоржини» (1957), «Півонії» (1958), «Натюрморт із колосками і глечиком» (1958), «Букет квітів» (1959), «Натюрморт» (1960).

В. 3

Квіти Катерина Білокур писала завжди живі, з натури, вимальовувала кожен листочок, стеблиночку. Малювала доти, доки квітка не оживе, не заговорить до неї. Малювала натхненно, з любов'ю і немов вливала у квіти свою кров. Їх леліяла, на них молилася. Квіти для неї були живими істотами, найпоетичнішими створіннями серед рослинного царства. Їх вона називала очима Землі.

В. 4

Заради того, щоб побачити ту чи іншу квітку «живою», Катерина Білокур могла пройти на своїх хворих, застуджених ногах 20-30 км. - у ліс під Пирятин, у мальовничі закутки під Яготин. У Києві улюбленим місцем її був Ботанічний сад. Вона ніколи не зривала квітів, і якщо бачила, що хтось зривав, не дозволяла це робити. Не приймала дарованих букетів.

Квіти майстрині зворушують своєю ліричністю й співзвучні з мелодійністю українських пісень.

Виконуються українська пісня «Червона ружа» (сл. В. Крищенко, муз. К. Бужинської).

Мистецтвознавець:

Творчість художниці із села Богданівки належить до найкращих надбань української культури ХХ століття, вона стала предметом вивчення й дослідження мистецтвознавців. І донині точаться суперечки щодо приналежності творів Білокур чи то до професійного живопису, чи то народного мистецтва. Проте всі дослідники її творчості одностайно визнають високу філософську наснаженість їх, глибоке осмислення життя. Зображені на її полотнах квіти, овочі, предмети побуту сприймаються як величальний гімн природі, людині. В творах Білокур звучить оптимістична нота. Вона

вважала, що мистецтво має обнадіювати, та й у Шевченкових поезіях, які добре знала Білокур, лунало: «Якщо живе надія в хаті, нехай живе - не виганяй».

Навіть у такій картині як «Цар-кокос» (слайд 5), написаній під час голоду 1947 року, золоті колоски жита, пшениці, ячменю й вівса на тлі чорного провалля оточені пишним тріумфальним вінком, складеним із квітів, калини. Їм усміхається золотий соняшник. Так образно передала художниця вдячність і глибоку шану людей та всього суцього на землі його величності Хлібові.

Майстрині бажалося змалювати всю Україну, всю землю! Вона не вірила, що може колись це зробити. Та в одній із найвідоміших картин «Колгоспне поле» (1949) (слайд 6) їй це вдалося. Крізь квітковий вінко розкривається далечінь - вода, земля, небо - неосяжний і загадковий світ. Вдивляючись в полотно, мимоволі осягаєш красу Всесвіту і велич Бога. Розумієш, що ця богданівська жінка знала, мабуть, незрівнянно більше, ніж ті, хто не раз обігнув земну кулю.

А ось «Польові квіти» (1941) (слайд 7). Художниця закохано «купається» у квітах. Пориньмо і ми у це море. Яких тільки квітів тут немає! Ось ромашки з волошками, ніжно визирають з квіткової піни у центрі картини. Нижче - кульки конюшини. Чарівні сокирки, веселі грицики, золотавий льонок, в'юнки, курячі очка, жовтий коров'як. Тут ніби зібралася вся пишнота землі, виплекана сонцем. Квіти розкидані по всій картині, ніби утворюючи хоровод навколо її центра. Наші очі неминуче зупиняються у цьому місці. Квіти наче розступилися, утворивши невеличке «віконечко», скрізь яке з квіткової гущавини виринають золотаві колоски. Чому на почесному місці колоски? Майстриня підкреслює вагомість і значущість хлібного колосу як основи людського життя. Хлібний колос - володар полів - царює у живому колі квітів.

Превалює на картині синій колір: від ніжно-блакитного до густого синього. Чому художниця заливає картину загадковим синім світлом? Це найсолодша мрія, примарна та тремтлива, це чудовий сон, дивний і фантастичний. Це казка - прекрасне царство флори. З картини ніби ллється тиха чарівна музика, в такт якої легенько похитуються квіти.

Під музику П. Чайковського «Вальс квітів» виконується танець.

Літературознавець

Катерина Білокур виявляла неабиякий талант і тоді, коли бралася за перо. Численні листи мисткині свідчать про те, що її літературний талант не поступався художньому. «Листи жінки, яка навіть не вчилася в початковій школі, такі ж талановиті, як і її картини...», - писав Микола Бажан.

Серед її кореспондентів — Павло Тичина, його дружина Лідія Петрівна, мистецтвознавець Стефан Таранушенко, директор музею українського народного декоративного мистецтва Василь Нагай, художниця Марія Кулішова та інші.

Літературний дар Катерини Білокур відкрив Микола Кагарлицький

(слайд 8), який назвав її «поеткою у прозі». Він упорядкував і видав такі книги: «Квіти мої діти», документальну оповідь у листах “Катерина Білокур. Я буду художником!”, “Катерина Білокур очима сучасників” і «Листами, мов зорею, засвітилася».

Найвагомішою літературною спробою К. Білокур є оповідання «В селі Богданівці Шрамківського р-ну на Черкаській землі», датоване 1954 роком. Твір написаний із м'яким гумором, присвячений життю односельчан. Особливо цікавою є «Казка», написана в 1958 році. В основі казки – легенда про те, як чорногузи принесли дитину. Самотня жінка, яка не знала материнства, не могла залишитися байдужою до цієї теми.

А передувало написанню «Казки» слідує... (слайд 9). В 1950 році К. Білокур створила картину-казку, відому тепер під назвою «Щастя». На картині в оточенні буйноцвіття, серед лелек і соняшників - дитя. Глядачі не зрозуміли твір майстрині, мистецтвознавці нарікали на дорослість, сумний погляд дитини. Очевидно, відповіддю на закиди київських спеціалістів і став своєрідний літературний твір, який художниця назвала «Казка». Складається враження, що «Казка» не має початку, вона ніби продовжує внутрішню полеміку авторки з критиками.

Казка

А що то сумне дитятко, то не дивуйте, добрії люди. Коли його впіймали чорногузи, вони зігнули два соняшники, зв'язали їх червоною стрічкою, потім нарвали, накидали чудових квітів. Із тих квітів звили гніздечко та й положили туди те дитятко.

Сміялись соняшники, раділи квіти, що з'явилась на світ людина, малесенька дитина.

Спершу і дитятко те було веселе, сміялось, раділо, бо воно бачило, яка земля багата і яку можна на ній творить КРАСУ.

Але коли чорногузи підняли те гніздечко із квітів, то сумне дитятко, то не дивуйте, добрі люди. Коли його впіймали чорногузи, вони зігнули два [соняшники], в якому було дитя, і полетіли, понесли туди, кому вже було треба понести... От дорогою чорногузи йому і розказали: і як воно, і що, які новини на землі. Що, мовляв, уже не хто-небудь, а люди додумались до того, що вже видумали теж на людей таку зброю страшну: зветься вона атомна та воднева.

То вже де воно гупне, то, лічі, на віки-вічні все загине, все живе: людина, тварина і рослина.

І заплакало тоді дитятко те, засумувало і слова такі до всіх людей, до всього світу проказало: «Ой люди добрії, дорослі! Ой люди, ті, хто видумує оте страхіття! Ой припиніть його, пожалійте нас, діток маленьких, бо ми хочемо ЖИТИ, чуєте - ЖИТИ! Ми не хочемо бути знищеними або каліками, сліпими, безногими, безрукими, чи ідіотами...

Та пожалійте ж нас, діток, і пожалійте сиру землю, МАТИР НАШУ-ГОДУВАЛЬНИЦЮ, і не руйнуйте, не паліть отим страхіттям її грудей багатих, бо вона ж годувала давно минувших і недавно ваших предків, годує вас і годуватиме нас, ваших діток, і всі, і всі прийдешні покоління».

Квітень, 1958 р.

Вперше прочитавши казку, відчуваєш емоційне потрясіння. За декілька десятиліть художниця передбачила і екологічну катастрофу (чи не наш Чорнобиль?) і трагічні події нашого сьогодення.

В. 1

У 1956 році Катерині Василівні Білокур присвоїли звання Народного художника України. Але визнання художниці матеріально ні на грам не поліпшило її життя. До останніх днів її супроводжувала убогість, напівголодне існування, холодна хата.

В. 2

Спершу захворіла мати, а потім і сама. Нізвідки було взяти ліки. Близькі (хто байдуже, хто зі зловтіхою) спостерігали, як мучиться талант, не маючи змоги творити. Не витримала, криком запросила допомоги: *«Ой, люди добрі, ой, співчуйте, а хоч почуйте моє горенько велике. Як у мене холодно в хаті, як у мене нема чого їсти, то я так не буду журитися, як від того, коли в мене не має часу малювати!»*.

В. 3

Не почули. Шістдесятилітньою скінчила свій шлях. У могилу її передчасно вклали людська байдужість і заздрість.

Одним із її останніх творів стала «Осінь» (1960 р.) (слайд 10): сірий день, глибоке свинцеве небо, зимний подих вмираючої природи. Вона відчувала – це остання осінь її життя. К. Білокур пішла від нас 10 червня 1961 року після складної операції.

В. 4

Як печальна сповідь звучать її слова: *«Обідно мені на природу, що так жорстоко зі мною обійшлася, наділивши мене такою великою любов'ю до того святого малювання, а тоді відібрала всі можливості, щоб я творила тую чудову працю во всю шир мого таланту! Скільки в голові моїй снується чудових невиданих буйних картин! І так вони в мріях і залишаються, бо в дійсності приходиться дрижати над кожною унцією олії, фарби і над кожним міліметром полотна»*.

Ці слова звучать як вирок тоталітарній радянській добі, в якій у тяжких умовах жила і творила мисткиня. Увага радянської влади мала дуже епізодичний характер, і за своє життя геніальна художниця так і не відчула того визнання, на яке заслуговувала.

В. 1 (слайд 11)

Творчість художниці з села Богданівки належить до найкращих надбань української культури ХХ століття. *«Вона мовби розповідала світові, який талановитий її народ,- говорив О. Гончар, - як глибоко розвинуте в ньому естетичне почуття, яка сприятлива його душа до всього прекрасного*

у світі... До кінця її днів малярство, мистецтво залишилося для неї з епітетом: святе. Проста українська жінка усвідомила його як своє покликання високе».

В. 2 (слайд 12)

Хата Білокурів у Богданівці (**слайд 12**) - давно вже музей-садиба К. Білокур. У Яготинському історико - краєзнавчому музеї розгорнуто дві експозиції з її живописною та графічною спадщиною. А в Києві, в державному музеї українського народного декоративного мистецтва є великий «білокурівський» зал, в якому зібрані найкращі її творіння. В Києві є вулиця К. Білокур.

В. 3 (слайд 13)

Творчість видатної української художниці надихала і продовжує надихати відомих і незнаних молодих і зрілих прихильників її мистецтва. Композитор Леся Дичко у 1983 році створила балет «Катерина Білокур». Поставлена однойменна вистава, документальний фільм «Чарівний світ Катерини Білокур», художній 2-серійний фільм «Буйна». Художники увінчали її в живописі, скульптурі, килимарстві (С. Кириченко, М. Малинка, А. Ламах, І. Гончар, Г. Кальченко, В. Ганзенко).

В. 4

К. Білокур - народний художник, нагороджена орденом «Знак пошани» і Почесною Грамотою Президії Верховної Ради УРСР. Рада Міністрів УРСР у червні 1989 року заснувала премію імені славетної художниці, яка присуджується за визначні твори традиційного народного мистецтва.

Володіючи найкращою та найбільшою колекцією творів художниці, Національний музей українського народного декоративного мистецтва упродовж останніх десятиліть здійснює цікаві і змістовні заходи, присвячені вшануванню пам'яті видатної мисткині; випускає альбоми, буклети, путівники, листівки, збірники наукових праць тощо, надаючи можливість використати їх при створенні художніх, документальних, телевізійних фільмів.

В. 1

На Суді Вічності, коли говоритимуть про ХХ століття змалювати портрет Часу без квітів Катерини Білокур буде неможливо як і без невмирущої пісні «Червона рута» легендарного Володимира Івасюка.

Виконується пісня «Червона рута» (сл. і муз. В. Івасюка).